Випуск LXXII. 18/30 Січня. Том XXIV.

Виходить у Львові двічи в місяць 3/15 і 18/30 д. раз в $2^1/_2$, другий раз в 2 аркуші.

Редакция, адміністрация і експедиция ул. академічна ч. 8.

ПРАВДА

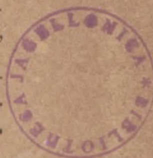
Ціна за місячник
в Австриї
на рік злр. 4·—
$^1/_2$ року „ 2·—
$^1/_4$ „ „ 1·—
за границею
на рік злр. 10·— (8 руб.)
$^1/_2$ року „ 5·— (4 руб.)

ВІСТНИК ПОЛЇТИКИ, НАУКИ І ПИСЬМЕНСТВА.

З редактором в справах місячника можна бачити ся що дня від 2—4 години опріч неділї і сьвят.

1895.

На кожній рукописи автор мусить прописати свою адресу, котра остає редакц. тайною. Статтї не надруковані зберегають ся не дальш як 3 місяцї.

Листи з Чернигівщини.

ЛИСТ VIII*).

Непевність, надії на що-сь нове, на що-сь краще, і тут-же брак сьвідомости, брак знаття, що і як треба робити, брак горожанського почуття, привзвичаїнє сподївати ся усего від уряду, брак умілости розпочати справу, брак полїтичного розвитку, у купі з невимовною деморалїзацию, що заповнила усї сфери российського життя і єсть наслїдком минулого царювання — таке, здаєть ся, сучасне становище российської громади, российської інлелїґенциї... Один період життя российської громади закінчив ся, починаєть ся новий, але який характер він матиме — ніхто за певне не скаже. Правда, важке повітре, що приголошувало все людське, що тількі єсть в российській державі, що підносило найпоганійші елементи громади, давало їм вагу, давало їм вплив на всї громадські справи, наче-б трохи полекшало, але певно нїчого не можна сказати: деморалїзация, лицемірство, холопство панують і найвиразнійше

*) Диви „Правда“ 1894, вип. LXX. стор. 390—398.

виявили себе по смерти покійного царя; коли-б він, що любив, як кажуть „правду“ міг побачити і зрозуміти, скільки „правди“ було в тих оваціях, що робили єго „памяти“, згодив ся-б він, мабуть, що вів свій народ, свою державу, не тим шляхом, що веде до правди. Пригнічуваннєм — правди добути не можна, не дало воно її і у нас; не тільки звичайні урядники, а і уніїверситети, земства, думи виявили таке лицемірство, що ще за десять років було зовсім не можливе: почитати їх адреси, почути їх жаль, побачити їх слези, і можна справді подумати, що вони щиро переконані в тому, що царювання Олександра III. дало щастя народу і державі. Дуже не гарно виявили себе університети (кажу про професорів); досить згадати адрес і надпис на вінції московського університету, підносячі царюваннє покійного, лекциї професорів: петербурського університету, Мартенса, московського Ключевського, київського — Сикорського (сей останній так уже зледащів, що єго постановлено членом комісиї, що буде „бороти ся“ з штундою). Инакше виявили себе студенти: хоч і багато єсть між ними зовсім натуральних продуктів останнього часу, але значна частина їх виявила здорові змагання, чесне почуттє, отвертий протест проти лицемірства і холопства і своїх професорів, і своїх товаришів; дякувати Богови, єсть ще молодь, котру отрутна течія останнього часу не встигла здеморалізувати. Як раз супротилежне треба сказати про російську пресу, котра, за деякими невеликими виїмками, викликає неімовірно огидливе почуттє своїм лицемірством, лакейством, брехнею! Коли-б зібрати до купи усе те, що було надруковано за часи хвороби і смерти покійного царя, то можна-б було одержати надзвичайну і дуже виразну картину деморалізациї сієї преси fin de siécl'а, а заразом з сим, картину політичного і морального становища пануючої тепер частини російської інтелїґенциї.

Несьвідомість будуччини, пришлого робить якесь невизначене становище: ті, що панували, що панують і досї, не відають, якого шляху тримати ся; другі, що до того намучили ся, до того натерпіли ся, що хочуть вірити у кращу будуччину, ловлють усяку чутку, що підтримовує їх надії; — і справді, багато єсть звісток про нове прямуваннє молодого царя, єсть деякі ознаки того, що ніби то державне життє поверне на иньший, кращий шлях: говорять, що Милютин, звісний і впливовий діяч за царя Олександра II. одержить вищу державну посаду, єсть чутка, що всї репрезентанти прихвост-Regierung'-а, як якийсь Німець назвав сучасний уряд російський, Вите, Дурново, Кривошейн, Побідоносцев, не зістануть ся на своїх посадах, єсть і події, що визначають можливість кращого напрямку, — привитаннє царем польскої депутациї, увільненнє Гурка, але, поруч з сим, ідуть і сумні події: кажуть, що в Москві наслідком студентського руху було покарано більш 200

студентів, в Харькові виконують присуд, що зроблено без суду над Українцями, котрих обвинувачено в належности до „преступнаго украинофильскаго кружка“, про що у свій час були подані звістки у „Правді“. — Такий присуд справді дивний: 14 листопаду видано милостивий маніфест а 16 листопаду цар звелів скінчити адміністрацийне слідство по справі Харьківців; наслідком такого адміністрацийного скінченя було те, що трох засуджено у тюрму, на 6, на 3 і на 2 місяці, а останних осуджено вислати з Харькова, з забороною туди повертати ся, иньшим 2, а другим 3 роки. — Погане вражіннє робить сей присуд побіч „милостивого маніфесту!“

Пришле побачимо, але поки-що життє іде старим шляхом, і всї факти, всї обставини минулого царювання, указуючи не тільки его напрям, але і той, що панує і досї, мають вагу і гідні того, щоб їх не минати. Бажаєть ся менї звернути увагу читачів „Правди“ на деякі факти, що мають становище у нас судових річий, на проєкти їх реформовання, що виробляють ся у комісиї під президією міністра юстициї, Муравєва, на самого сего міністра, особливо задля того, що він мав значну участь у подїях останнього часу минулого царювання, брати ме, мабуть ще більшу участь в подїях царя нового: він, кажуть компонував маніфести нового царя, єсть чутка, що цар має постановити его міністром внутрішних справ, себ-то настановити на таке міністерство, котре має найбільший вплив на російське громадське життє.

Поки-що, діяльність Муравєва виявила ся, і виявила ся доволї релієфно, як міністра юстициї, що став на сю посаду з „великими“ реформаторськими замірами. Богато було змагань про те, в якім напрямі Муравєв бажає реформувати суд, але, на мою думку, найкращу відповідь дадуть на се питаннє як промови, кілька уже разів виголошені Муравєвим, так і деякі его подїї, що вже досї визначили ся. Однак поперед того, що-б на сему зупинити ся, для кращого розуміння і промов, і подїй Муравєва потрібно обернути ся до того становища, в якому були суди після їх реформи за царя Олександра II. і в якому вони опинили ся тепер, і порівняти становище справ судових з становищем иньших справ державних. Небагато залишило ся від перших часів судової реформи: нівеченнє судебних уставів почало ся давно, ще за царя Олександра II. але тодї нівечили деякі частини, і не доторкували ся принципів, по котрим судебні устави були збудовані, в царюваннє-ж Олександра III. знищено самі принципи судового укладу, знівечено головнїйші его підстави, — скасовано мирових суддів, зменшено компетенцию присяжних засїдателів, порушено принцип віддїлу суду від адміністрациї, установлено земсь. начальників, трохи чи не найбільш огидливу институцию із тих, що заведено у життє за царя Олександра III; таке зни-

щеннє судових справ було, правда, консеквентно, бо одночасно і поруч з тим нівечили усе те, що було найкращого зроблено в царюваннє Олександра II: се була якась радикальна неґация реформи Олександра II. знищеннє їх на реакцийнім ґрунті; „зреформовано“ земські і мійські статути в напрямі знищення самостійности земств і міст і віддано їх під адміністрацийну опіку, скасовано самостійність університетів і т. і. Відома річ, що і судова реформа можлива була тільки у сему напрямі, і от на Великодні сьвята 1894 року Росия одержала подарунок, крашанку: цар наказав мін. юст. почати реформу судових справ, для чого визначити особливу комісию. Було зрозуміло, що тепер уже сьміливо беруть ся „до реформи судів“, і зовсім знівечать „суд. устави“, себ-то закінчать ту справу, що розпочата була, як показано в горі, ще за Олександра II. Нагадаємо-ж ті часи, коли почало ся се нівеченнє.

Судова реформа Олександра II., в головних її рисах, досить відома; вона справді викликала у російському життю зовсім нові течії, дала суд незалежний, рівний, о скільки се можливо при політичному укладу Імперії, накликала народ до участи у судових справах, через присяжних засїдателїв і обраних громадами мир. суддів, скасувала судову тайну, зробила суд прилюдним, мала взагалї немалий вплив на поліпшеннє морального і навіть політичного становища громади, підносила чоловіче достоїнство, давала зрозуміти простому чоловікови, селянську, що і він має деякі права, що оборону сих прав він може знайти у суді, що суд однаково віднесеть ся і до пана, і до мужика, і до богатого, і до бідного; внесла у життє основи цілком супротилежні тим, що істнували до неї. — Але, правду мабуть казали ті, що визначали супротилежність підстав, на котрих збудований був новий суд, політичним основам російської держави, загальному її укладу; треба було або вести далї основи нового судового устрою, докладати їх до иньших інституций імперії, змінити сї останнї на тій-же підставі, або — повернути назад, що і зробив уряд. Основи суду, основи европейські, не відповідали „основам“ російської держави, підкопували їх, і загальні основи перемогли: почали спершу потроху, а далї і зовсім сьміливо, отверто, касувати найголовнійші підстави суду по „Уставам 20 Ноября 1864 р.“ і не можна сказати, щоб громада виявила яку небудь серіозну опозицию такому руйнованню: цар дав, цар і відбирає, громада не призвичаїла ся обороняти свої добутки, бо ті тільки добутки міцні, що добуті, вибороні самою громадою, а не „милостиво“ подаровані; ся руйнуюча діяльність уряду, що касував своє-ж діло, дотикала ся не тільки судових справ, а і усїх обсягів громадського життя. У сфері судовій багато руйнуючого зроблено за життя Олександра II. майже зараз, по введенню „Суд. уст. 20 Ноября 1864“ р. Уряд почав робити в них такі відміни,

котрі відносили ся до найкращих підстав їх; коли міністром юстиції був ґраф Пален, (1867—1878 р.) почала ся руйнуюча праця, що проводили в части адміністрацийно, фактично, а в части і формально, через виданнє нових законів, і хоч міністер Набаков, що був по Палєні, і змагав ся здержати реакцию против суд. уставів, боронючи їх проти всяких реакцийних змагань, але не мав спроможности одержати гору у тій боротьбі, що повели проти суд. уст. реакціонери, дуже міцно підтримувані реакцийною пресою, що мала в голові Каткова, котрий взяв тоді велику силу і з прихильника суд. уставів, яким був попереду, зробив ся тоді (1878 -1885 р.) найгіршим їх ворогом. Коли залишив міністерство юстиції Набоков, „суд. уставам“ багато вже бракувало з того, що істнувало, як тільки вони уводили ся: закон 9 мая 1878 р. зменшив компетенцию прис. засїдателів, відібравши в них багато справ і віддавши сї справи до суду корони; закон 20 мая 1885 р. порушив принцип незалежности суддів, після котрого їх можна було увільнити тільки судом, постановивши особливий дисциплїнарний суд; розпорядженнєм 5 грудня 1874 р. адвокатуру зроблено підлеглою судам, заборонено відкривати „совіти присяжних повірених“ (адвокатські ради), і тим знищено самостійність адвокатського стану. Багато було ще змін, що псували суд. устави, але головні підстави їх ще зоставали ся: суд був відділений від адміністрациї, мирових суддів там, де було земство, обирала громада, але се все зруйновано в царюваннє Олександра III. і повернуто майже до того, що істнувало за царя Миколая — поділу суду від адміністрациї у тої сфери суду, що належала поперед до мирових суддів, нема, обраних мирових суддів скасовано, багато справ, що судили ся присяжними засїдателями, віддано до судів з так званими „сословними представителями“, се-б то дворянськими маршалами, міськими головами і волостними старшинами, де завсїгдя мають перевагу судді від корони. Порушена і прилюдність розбору діл на суді: законом 12 лютого 1887 р. не тільки судам, але міністру юстиції дали право зачиняти двері суду по всякій справі, по якій вони знайдуть се потрібним, і таким побитом вони завсїгди мають спроможність зробити суд не публичним.

Не можна обминути ще і того, що в останні часи мініст. юстиції пішло одним шляхом з иньшими міністерствами і в відносинах до національних питань воно підпало впливу того обрусительного напряму, що так яскраво характеризує царюваннє Олександра III. в 1880 р. Коли постановлено було завести нові суди у остзейському краю, то мали поставити, на рівно з язиком державним, російським і язики тубольців — німецький, лотишський і естський, і дати їм в судових справах однакові права, але коли в царюваннє Олександра III. почали вже уводити там

суди, то законом 1889 р. усї останнї мови відкинуто, і московську мову зроблено обовязковою, навіть у мирових і волостних судах, за деякими нікчемними виїмками; до сего треба ще додати, що в усїх тих краях, де заведено за царювання Олександра III. суди після „уставів 20 Ноября 1864 р.", присяжних засїдателїв нема, і всї судові справи рішають коронні суддї, а мирових суддів не обирають громади, а настановлює уряд, і вони суть тільки чиновники М-ва юстициї, цїлком від него залежні. В загалї М-во юстициї зовсїм не відрізняло ся, в останнї часи, від других М-в і віддало себе цїлком реакцийному прямованню, що мало великий вплив і на суди, і на суддів: там теж запанувала реакция і суди почали кермувати ся поглядами адмінїстрациї, почали придивляти ся до того, які „заміри" має уряд, чого бажає ґубернатор. Далї ми покажемо, як се впливало на відносини між суддями і адмінїстрациєю, а тепер мусимо зупинити ся на тому, як реакциї в справі суду відповідала реакцийна руйнуюча дїяльність уряду в иньших обсягах державного життя, реакция, котра в кінцї 1893 р. ніби-то виконала усю свою проґраму „1893 р.", пише автор „Внутренняго обозрѣнія" Вістника Европи (січень 1894 р.) був перший за ті часи, коли скінчив ся цикль змін, що зроблено в по-реформеному адмінїстрацийно-судовому укладї. З тих великих законодавчих актів, що ознаймували собою десятирічче „великих реформ" (1861 - 1870 р.) не лишило ся, по стверженні мійського статуту 1892 р. нї одного, що не був би цїлком перероблений. Тепер наступає час, що фактори, які постановлено в підставу нової системи, мають одержати дальший розвиток. Закон 8 червня 1893 р., що постановив новий реґлємент цїновання маєтків (до сего таке цїнованнє робило ся земством), збірка земських податків, оподаткування маєтків, єсть натуральний додаток до земської реформи 1890 р. (головні риси земської і мійської реформи подані у „Правдї" 1893 р.) ще більш зменшує самостійність земства і ширить владу адмінїстрацийну. Закон 8 червня, що вводить новий реґлємент переділу громадських земель у селян, побільшує сферу втручання земських начальників до господарського побуту селян. Закон 8 червня про догляд за заводами і фабриками сьвідчить про те, о скільки небезпечні від змін, сприяючих привилейним верствам, навіть ті закони, що видані в останнї вже часи, як тільки сї закони, по своїй ідеї, мають що-небудь спільне з епохою 60-их років".

(Конець буде.)

Японїя

Історня її розвитку державного та социяльно-економічного.

(Дальше).

II.

Йепасу Токугава, установивши знову шогунатство, і дбаючи за погодженнє его влади з владою центральною — Мікадо, своїм яко-би царюваннєм почав еру так званого „довгого миру“ в Японії, що довжив ся до XIX. віку. Сей довгий мир впливав у бажаному розумінню на своєнародну культуру Японії і ся культура йшла своїм рівним безперевивним шляхом, не зачеплена жадним чужим впливом, бо після вигнання християн і після видання проти чужинців закону — всякі антинародні впливи на Японію, через брак її межинародних відносин, були неможливі. Винятком з сего був єдиний Китай, хоча сей останній, що був типом захолонулої культури, для Японії не міг дати нічого нового, живого, цивілїзацийного. Наслїдком сих своєнародних чинників розвитку був поступ у культурах Японії як технічній так і духовній: з одного боку розгортав ся виріб шовків, хвалпсу, хварфору і т. д. з другого боку росла японська лїтература, завершувала ся мова, з'явив ся свій театр і нарешті вплив фільософії широко розвинув ся в масї.

Що-до социяльно-полїтичного устрою держави за часи Токугавського панования, то він закінчений у XVI. в. був цілковитим та захороненим у своїй типічности аж до новіших часів, коли его сталість порушена була і новими социяльними реформами; властиво кажучи сей устрій зводив ся ось до чого: на чолї держави, яко її юридичний керманич, стояв Мікадо, оточений урядовцями шогуна; влада его була фіктивна, зносин з народом, а через те і впливу на нього не було жадного. Другим ступнем державної влади являв ся шогун, що був у купі і фактичним паном... держави, — в его відомости була горожанська і військова влада держави, - він хоч і не залежний від Мікада, був одначе розпорядчиком, як над ним, так і над тими справами, що виникали в его державі. Дальшим впливовим станом у державі являють ся дайміоси, що суть февдальні володарі Японії. Сї февдали не суть одначе тип февдалів нпр. німецьких, бо останні були постійними землевладцями, тоді як японські февдали одержували свої лепи від імператора і за ті чи иньші свої подїї могли чи тратити свої кращі маєтки, чи до старих своїх

земель прилучувати з ласки уряду нові. Дайміоси, як краєва аристократія, складаючи особливу раду при шогуні, були опозициєю шогуну і взагалі тим проявам з кола урядовців, що захтіли-б скласти ворожу їм оліґархію, — і сих то державних радців (24) шогуни бояли ся далеко більше, ніж самих Мікадо. В ґрадациї державних станів Японії за дайміосами йдуть самураї. — Функция їх державних обовязків, порівнюючи з їхними панами дайміосами невелика; вони знаходять ся в залежности від своїх патронів, служать їм, яко військові їхні наймити, займають за те невеличкі посади і за своє слугованнє отримують від своїх безпосередних володарів платню в формі земельної ренти. Ще останньою клясою в служебній ієрархії Японії являєть ся проста челядь, — люди що були дрібними урядовцями, служили в війську, яко прості воіни і за те мали все готове від тих, кому вони служили. За всіми сими елементами, з яких частинно складала ся держаза, за сим скажемо, бюрократичним її складом ішов елемент посиільний, власне, народ, реміснитї та купці. Звичайно, головну увагу з сих трьох треба звернути на народ... Вся народня маса була в становищі не то крепаків, не то вільних господарів — се-б то селянин був людиною вільною в розумінню юридичному, але за те не мав сталих земельних участків, чи то спадщини; землю він відбирав від того февдала, на якого хтів робити, але сей февдал міг порядкувати відданою землею, як єму хотілось. так що взагалі становище сього сільского пролєтарияту було нестале і не забезпечене що-до життєвих потреб.

Життєм своїм народ, звичайно, не міг бути довольний: обтяжений з одного боку всякими державними податками. які вимагали ся з нього без жалю, він з другого боку, що-до втїх і розкошів був підлеглий контролї тої-ж державної влади, що в своїм опікунстві заводила навіть цензуру над одежою народних мас. Ремісники та крамарі не грали жадної ролї і їх політичне становище було не краще.

Закінчивши образ політично-социяльного устрою Японії від XVI до XIX. в.; треба визначати тепер той головний провід, який брав уряд в справах економічного поліпшення нациї. — В сьому погляді політика Японії походила на середневікову економічну політику европейських держав: — так видавали ся закони проти роскоші, встановлено такси на всї продукти, нормувала ся експедицийна торговля і т. д., але на першому місцї стояло дбаннє за риж, що був головнїшим джерелом народних харчів, — одними з мір в сьому напрямі була заборона вживати рижові лани на другі потреби, обертання багато рижу на сагову горілку і друге...

Таким був устрій дореформенної Японії... Головною особою, як ми сказали, був Мікадо, влада якого була юридична: фактичним керманичем держави був шогун, — якого значить, міць далеко пересягала зна-

чіння Мікадо і голос якого мав рішучий вплив на ті, чи на иньші справи... Але і тут і при сій здаєть ся, повній силї та владї шогуна, з'являєть ся такий факт, що сьвідчить про цікаву рису в антропольоґічній вдачі японського народу: се пориваннє до децентралїзациї. Аристократи, яко посередники між шогуном та Мікадо, тільки тодї підпирали своїм престіжом значіннє шогуна, коли сей останній у своїх вчинках і взагалї у всьому своєму поводженню що-до державної керми не виходив з меж раз установлених тою чи иньшою конституциєю. З сього й стає ся ясним, чому за весь довгий час, що ми бачим в історії, занепад імператорської влади в Японії на користь шогуна, — ся імператорська влада все-ж таки не падає зовсім: вона бо була тим постійним обєктом р і в н о в а ж н о ї боротьби, що цілі віки вела ся межи февдальною аристократією Японії і її шогунами, і що після того чи иньшого виходу з борні то низчала то вищала у своєму непостійному значінню в державі.

Таким побитом бачимо ми велику і міцну социяльну орґанїзацию в Японії, — орґанїзацию, що була виразником децентралїзацийної опозициї і охоронної тої конституциї, на яку заміряв ся своєю гордою рукою абсолютизм у нарисї шогуна... Коли ми уявимо собі раз намальовану картину сеї орґанїзациї, то зрозуміємо тодї, через що консервативність форм Японської держави могла видержувати так довго. Дамайоси, що були звязані однаковою метою протесту, підлеглі і цілком слухняні їм самураї, ціле військо, ціла тьма військової безсилої, без своїх панів челяди, — се були такі значні основи, на яких зложена будова мусить бути вічною і незрушною.... Але в історії розвитку людскости суть дві сили, що кожну нацию рано чи пізно, а викликають на той широкий життєвий шлях, що ми звемо єго шляхом поступу; — сї дві сили суть поступова боротьба індивідуума за істнованнє і вплив на нацию иньшого народу; сї дві сили в кожному народї і в кожні часи відогравали головнїшу ролю, відограли вони її і тепер в історії Японії. Японія з своєю старою орґанїзациєю стріла ся з впливом иньших народів тодї, коли у них розпалювало ся довічне сьвітло волї і розвитку всїх тих обставин, в яких тільки і можливий всебічний розвиток людини і визволеннє її з того полїтичного та социяльно-економічного утиску, який народи терпіли в ті і далеко ранїші часи.

(Далї буде).

ЗВИЧАЇ, ОБРЯДИ і ПОВІРЯ СЬВЯТОЧНІ

в місті Яворові*).

Зібрав *ОСИП МАКОВЕЙ.*

Яворів — се повітове місто, віддалене від Львова о 50 кільометрів на північний захід. Колишня оселя короля Собіского, вільне місто королївське, славне колись заможним міщаньством, має тепер близько 10.000 населеня, в більшій части Русинів. Складає ся з двох передмість, малого і великого („велике“ тягнесь з милю, замешкане селянами, зве ся „Наконечне“), з ринку і дїльниць: Гребля і За валом. Всїх церков в Яворові є з давних часів чотири, кромі того є з 17 віку монастир Сс. Василиянок, котрі удержують знаний інститут дївочий, і костел.

Збірник звичаїв, обрядів і повір сьвяточних в Яворові, який дальше подаю, може бути інтересний з сеї-ж причини, що Яворів, положений в серединї поміж Львовом і Перемишлем, виставлений був здавна на впливи культури, котра звісно, усуває давні звичаї, обряди і повіря. Тому то в Яворові як з давної ноші мало що остало ся, так і з старосьвітських звичаїв весїльних находимо лише деякі останки. З звичаїв сьвяточних також богато щезло і з року на рік щезне. „Пани“ з середмістя вже соромлять ся грати гагілки, дївчата з передмість також не хотять бути „гірші“ і переємниками давних звичаїв остались тільки підростаючі передміщанки, котрим поки-що байдуже, чи випадає чи не випадає чого робити. Богато пісень сьвяточних, звичаїв, не можна вже дізнати ся від молодого поколїня і знають їх лише старші. Богато звичаїв переховує ся тілько з привички, без розуміння їх значіння, лише тому, що „так то вже здавна-давен веде ся“. Длятого знатоки народнього житя в місцевостях, на котрі культура не мала ще великого впливу, певно зміркують із сего збірника, яка велика ріжниця між понятями такого Яворівця, а якого мешканця села, де ще й церкви і школи нема.

Рік дїлять Яворівцї так: весна починає ся на Евдокії (13 л. марця), а кінчить ся на Вознесенє. Літо тягне ся від Вознесеня до Ілиї (1 л. серпня). Осїнь сягає до Димитрія (27 падолиста), а зима до Евдокії. Після сего і сьвята цїлого року можна подїлити на весняні, лїтні, осїнні

---

*) Сї звичаї, обряди і т. д. зібрані мною в роках 1885 і 1886.

і зимові. Не кожде сьвято обходять з відповідними звичаями; отже сї я опустив.

I. Весняні сьвята.

Вже на *Стрїтенє* (14 л. лютого) — як кажуть — „стрічає ся“ зима з весною. „Воробції беруть ся тодї до гнїзд, а хлопцї до хлїба“, бо задля забав на дворі і не думають про страву. Однак справдї починає ся весна аж на *Євдокії* (13 марця). Тодї прилїтають канї і они виносять“ останки снїгу з хмар, На *40 мучеників* (21 марця) прилїтають бузьки. На *теплого Олекси* (29 марця) вилїтають з улїїв пчоли. Коли они показують ся ще перед Олексеєм на тиждень, або два, то стілько ще днів по Олексею буде зимна. Коли до Великодня є ще три недїли, то сей тиждень звуть „чорний“; тодї миють счорнїлі через зиму хати (коли у кого стїни не вапнені) і метуть саджу, щоби в просї і пшеници не було снїтию.

Так починає ся весна; іде до Великодня. Погоду на Великдень заповідають вже *на Благовіщенє*. Яка в той день погода, така буде й на Великдень. В Благовіщенє не треба рушати насаджених покладків, бо вилїзші курята будуть калїками. Не можна також тикати збіжа, бо посїяне не зародить добре. Як з рана сего дня є роса на хатних вікнах, то се „вказує на ранні урожаї“.

Приходить *цьвітна недїля*. В суботу перед нею ходять хлопцї по долинах і тнуть базьки (лозу). Лозу сю складають у вязанки і продають в цьвітну недїлю перед богослуженьм.

Сї „базьки“ люди сьвятять. До осьвяченя постять. Осьвятивши вертають домів і їдять три або девять багнїток, а притім кажуть: „Дякувати Богу, дочекалисьмо ся базьки; дай Боже дочекати ся і паски“. Хлопцї бють ся сими вязанками та приговорюють: „Базька тя бє, не я тя бю; від нинї за тиждень буде Великдень“. У кого є худоба, сей виганяє єї базьками до води пригнавши до стайнї худобу, запихає ті базьки в стріху над дверима стайнї. Давнїйше уживали тих бязьок, коли дуже греміло. Тогди проти громів палили базьки і сьвячене зілє на кухни. Тепер сего не знають.

В „*зимний*“ (великий) *четвер* від „страсти“ до воскресеня не відзивають ся звони. Заступають їх хлопцї деревляними „калатачками“ або „тарахкавками“ („деркачами“). Дехто постить від „страстий“ аж до воскресеня, але то вже дуже рідко. Ніч зимного четверга на пятницю є щаслива. Духи, опирі ховають ся; нема чого і в лїсї бояти ся. У великодну пятницю постять до плащаницї. Хоч се сьвято головне, то таки оно в виду недалекого Великодня не сьвяткуєсь так, як иньші подібні сьвята

В сей день шиють, ріжуть сїрку, рубають дрова і тп ; не можна лиш робити „тяжкі роботи“. Всюди прятають і роблять лад.

Через ті три днї: четвер, пятницю і соботу дивлять ся також на росу на вікнах, котрі звичайно складають ся з трех рядів шиб. Отже коли роса є на горішнім рядї шиб, то се „вказує на ранїшне просо“ (що вчасно посїяне просо вдасть ся); коли на середнім, то середне; сли на долїшнім, то се „вказує на пізне просо“.

В велику суботу або вже й в пятницю, хоч то кажуть гріх, печуть великі колачі „паски“ та варять всячини: мясо, яйцї і т. п. Водою з варених яєць миють ся щоби очи не болїли та щоби бути гладким, як яйце. Нею поливають також підлоги хат з середини, щоби жаби не діставали ся до хати. Великі паски печуть звичайно на передмістях Яворова, бо їх виносять сьвятити на цминтар коло церкви а там треба з чимсь показати ся... Печуть тому одну велику паску до осьвяченя, зо дві меньші і тілько малих пасочок, кілько членів в родинї, именно дїтий. Чия пасочка красно виросте і „вдасть ся“, то сей буде довго жити. Чия-ж виросте приплощена, „загладить ся“, то сей умре небавом. Для господинь в той день великий клопіт і робота з приготовленями до сьвята.

Великдень.

Раненько стають всї і йдуть на всепощне. Вернувши перебирають ся всї у сьвяточну, по змозї нову одїж. Потім складають в новий цебрик всяке мясо, яйця, сіль і т. п.; на се кладуть паску, а все завивають обрусом і звязують. Цїлий клунок везуть або несуть передміщане до осьвяченя на цминтар коло церкви. В самім містї сьвятять все дома. Шафлики уставляють рядом коло себе, а господинї стають коло них. До осьвяченя приносять еще крім мяса і пасок баби, пляцки, сіль (потрібна при слабостях худоби), крейду, до писаня хреста, печінку (помагає на очи), мак (против відьм), сир, масло, яйця, хрін і цїлушку разового хлїба. Сьвятять часом і драпачину, шкідливу для поля. З трех місць поля треба єї вирвати, осьвятити і впхати на тім поли до гори коренем. Від того драпачина пільна щезне.

Час цїлої служби Божої сходить на горячій розправі межи господинями і на оцїнюваню пасок. Котрій паска вдалась, то та майже горда на се і сьміло розвязує обрус з цебрика, щоби паску було видно. Не удасть ся паска, „загладить ся“ чи „попараскає ся“ (попукає дрібно) то нарікають на піч, на дрова, на муку і т. п.

По осьвяченю пасок, котре відправляє ся поважно з цїлим брацтвом молодим, всї чим скорше їдуть або йдуть домів з пасками. Ті, що їдуть, переганяють ся часто межи собою.

Прибувши домів обділяють ся насамперед сьвяченим яйцем з хріном, притім собі бажають, як звичайно: „ті сьвята щасливо провести, а дочекати ся других". Потім пють горілку і господар зачинає краяти сьвячену паску. Передовсїм відкроює з трех або чотирох сторін єї маленькі цїлушки, котрі переховують, в свій час дроблять і разом з сьвяченою водою домішують до пшеницї, що має йти на засів. Потім їдять мясо, а передовсїм печїнку, щоб не дістати курячих слїпот*).

Поснїдавши лишають все сьвячене на столї. Як війти до кого, то передо всїм впадають в очи дві, три або й більше величавих пасок на столї, застеленім обрусом. Коло пасок баби, пляцки, небричок або велика миска з мясом, сир, масло, — цїлий стіл заставлений їдлом.

По снїданню йдуть дивити ся на воду в рїцї, щоб узріти яку рибу; то здорово на очи, не будуть болїти. Газдиня по снїданню кидає дробинки з паски на грядку і з того має виростати „маруна", рослина заварена здатна на болї в серединї і на ріжні слабости худоби. Скалубини з яєць сьвячених кидають на грядки або на ріку. Они пливуть водою і на „переполовленнї празника" (себ то в половинї межи Великоднем а Вознесенєм) дізнають ся чужинцї з тих скалубин, що то був Білої (?) Руси Великдень. Кидають їх також в річні „вири", щоб вода їх заносила піском. Кости з сьвяченого мяса заховують проти кертиць. Як кертиця риє кертовини, то лиш запхати в кертовину сьвячену кість, кертиця не буде вже рити.

На перший день сьвят не можна господареви або господинї, класти ся спати, бо позаростає пшениця і лен хабазєм. По заходї сонця не можна також їсти сьвяченого, бо дістанесь „курячі слїпоти". Обливанє в понедїлок мало знане і не уживане. — Звони через цїлі сьвята майже не умовкають.

Через всї три днї сьвят „грають дївчата коло церкви (рідше де инде) „яголойки" (гагілки). Як лиш скінчить ся богослуженє або вечірня, остають ся дївчата на цминтари, стоять колом чи як їм потрібно і починають сьпівати. Парібки обступають їх, сьміють ся, жартують. Дивлять ся на се й старші жінки та згадують свої лїта. Гагілки ті суть:

1.

При тій гагілцї счіпившись за руки ходять колом.

---

*) Кажуть, що хто має „курячі слїпоти", той по заходї сонця нїчого не видить, навіть при сьвітлї лямпи, так само, як курка.

„А я тобі, Галю, до ліса поїду“ —
Ой поїдь же, серце моє, я мужє *) не маю.
„А я тобі, Галю і дров нарубаю“ —
Ой нарубай, серце моє, я мужє не маю.
„А я тобі, Галю, і в пєцу запалю“ —
Ой запали, серце моє, я мужє не маю.
„А я тобі, Галю, і проса насушу“ —
Ой насуши, серце моє, я мужє не маю,
„А я тобі, Галю, проса з'опихаю“ —
Ой зопихай, серце моє, я мужє не маю.
„А я тобі, Галю, і каші наварю“ —
Ой навари, серце моє, я мужє не маю
„А я тобі, Галю, діти нагодую“ —
Ой нагодуй серце моє....
„А я тобі, Галю, і ліжко постелю“ —
Ой постели, серце моє....
„А я с тобов, Галю, і спати лїґаю“ —
Ой **не** лїгай, серце моє, я **ю** (juž, вже) мужє маю.

2.

Ходять колом, а йменa дївчать і парібків беруть тих, що грають гагілки і що суть на цминтари коло них.

Ой нїхто-ж не бивав, де явір вирубав —
Ой яворе, яворейку, явір зеленейкий!
Ой било-ж там било дві зоройці яснї
(А на нашім передмістю) дві панєнцї краснї — Ой....
Перша панєночка Н. Н-ова дочка (Мариня) — Ой....
Друга панєночка Н. Н-ина дочка (Параня) — Ой....
Ой нїхто-ж там не бивав, де явір вирубав,
Ой било-ж там било два місяцї яснї:
(А на нашім передмістю) два парібки краснї.
Перший парібочок Н. Н-ів синочок (Микола)

---

*) В Яворові говорять завсїгди: 1) замість „я“ — „і“, або „є“ (сьвітий, Мариné) 2) по ж, ч, ш, щ, ц, л, р, говорять замість а — „є“ (на пр. шєпка, дївчє, жєба, вівцє, рицарє і т. п. 3) прилож. здрібнїлі на „ень“ вимавляють тут, як „ей“ „ой“ (милейкий, легойкий). 4) Притім польонїзми (ю-ж) вже; дзїсь-нинї; бив-був. шо-що і т. п.

Другий парібок Н. Н-ів синочок (Іван)
А на Маринейці зі Львова віночок.
А хтож її купував? — Н-ів синочок (Микола)
А на Миколейку вишита сорочка —
А хто-ж єму вишивав? — Н-ова дочка (Марина)
А на Паранейці зі Львова віночок:
А хто-ж її купував? — Н-ів синочок (Іван)
А на Іванейку вишита сорочка:
А хто єму вишивав? — Н-ина дочка.

*) Се повтаряє ся за кождим вершом. **) Тут вже: „Ой яворе“ — не повтаряєсь. — Гагілка продовжаєсь тим, що беруть імена иньших двох парібків і дівчать. Для сьміху додають часом:

Прийшла Маринейка до Миколи нецок,
А Микола лежить такий, як дубовий клецок.
Прийшов Миколейко до Марині ноші (ноший)
А Марині стоїть така, як червона рожі.

(Далї буде.

Дещо про царя-миротворця.

Мабуть чи не другого дня після смерти паря Олександра III. прибрано єму титул „миротворця“. Не скажу запевне, звідкиля вперше покотила луна отсей великий титул, де і хто вперше промовив єго: чи в Росиї, чи у Франциї? Але певна річ, що й тут і там причиною такого титуловання було те саме: сьвідомість, що впав той стовп, на якому лежали, не мов на скелї тій нестеменній — в Росиї — надїї реакциї; у Франциї -- певність на оборону проти Нїмцїв. Оголошений титул „миротворця“ — швидко полетїв скрізь по сьвітах і густим гомоном так котив ся по Росиї, що тільки й чутно було, що „тяжке вболїваннє“ про завчасну смерть „великого реформатора, великодушного монарха, царя миротворця“. Гомін вболївання темної реакциї в Росиї — річ зовсїм зрозуміла і нїчого дивного нема і в тому, що гомін був здоровий: і в громадї і в пресї російській була і тепер є величезна сила реакціонерів, що з усеї сили пильнували змалювати царюваннє Олек-

сандра III. в яркому сяєві на користь Росиї і Европи, яко царюваннє незвичайно добродійне, як час мирного життя народів і держав европейських. – Смерть царя злякала реакцию в Росиї: не менш того злякала вона і Францию. Переполошеним Французам здало ся, ніби армія Німеччини от-от вже під брамою Парижа! і нікому захистити Францию'.. Як поводити меть ся Олександрів син в своїх відносинах до Німеччини і до Франциї? за кого він потягне руку? Не диво, що Французи не стямили ся, що діяти, що чинити і яким шляхом йти, щоб приятелюваннє до Франциї старого царя перейшло й до нового?... Торопливість Французів підчас похорону царя; їх галас панеґіриків і очевидної брехнї легко зрозуміти і можна виправдити!

Розуміємо ми і поводженнє российських реакціонерів; тямимо і становище российської шляхти, а найпаче духовенства, що трохи-трохи не канонізувало небіжчика. Инча річ – та частина российської інтеліґенциї, що неможна її реєструвати до реакциї. Вболївання отсеї частини нас дивували! Ми напр. відаємо, що з усїх реформ Олександра II. — наступник єго найгірше знївечив реформу судову; ми відаємо, що Олександер III. знївечив автономію унїверситетів, скасував її і дав натомість унїверситетам статути чисто поліцейські; ми відаємо, що за Олександра III. преса в Росиї, опріч реакцийної, — не істнувала; знаємо, що з усїх народів Росиї жиди були найгірш пригнїчені за Олександра III; а про те бачимо, що на труну єго кладуть вінок від адвокатів, від судей; вінчають єго унїверситети, студенти, преса, і... жиди!... Отут то й добачаємо ми найгірші добутки минулого царювання! воно за 13 років чисто здеморалїзувало людий; воно виплекало, вигодувало більш за все гидку болячку моральну — болячку — лицемірства і полохливости без краю!

Але про се і про страшенний підупад почуття морального серед российської інтеліґенциї взагалї, яко про консеквентний і видатнїйший добуток царювання Олександра III. — буде річ у нас потім; а тепер на черзї у нас питання: чи дійсне Олександер III. своєю волею спричиняв ся і спричинив ся таким вчинкам і подіям, що уважаючи на їх, личить єму великий титул миротворця?

Звістно ми не беремо ся висловити свій суд про царюваннє Олександра III. цілком обєктивно, поглядом зовсїм безстороннього історика, Ми люди живі, ми жили саме за Олександра III., всїми своїми орґанами почували і переживали події минулих 13 літ! Ті 13 літ ледві на одну ступінь відійшли від нас. Глибочезні рани, що минулі 13 літ заподіями поступу Росиї в загалї, а поступу України і поготів, ще навіть не заструпіли і ми чуємо, наче вчора, як тяжко вони нам болять. От чому ми заздалегідь не претендуємо на суд цілком безсторонний.

Очевидячки певен факт, що за увесь час царювання Олександра (1881—1894) Росия нї з ким не воювала. Але що тому спричинило ся: чи дїйсне миролюбна вдача царя і огидливість єго до війни, чи инчі які обставини та умови стороннї, що не давали цареви скоїти війну? Згадаймо, що Олександер III. підчас війни Росиї з Туреччиною довгий час перебував на театрі війни; єму можна було спостерегати і власними очима бачити усе те тяжке лихо, яке заподїває людям війна. Не скажемо — чи запевне все те він бачив! Ледви — чи так! ледви чи давали єму підручні єго бачити лихо таким, як воно дїйсне є. А коли він єго бачив, то й повинен би був виплекати в своєму серцї безкраю огидливість до війни і придбати розумом повну сьвідомість — що на сьвітї нема гіршого і більш лютого ворога у людий — як війна! Нема й не може бути злочинця над тим злочинцем, що оголошує війну. Одначе нам здаєть ся, що таку вдачу, вдачу миротворця і серцем і розумом ледви чи можна нинї признати за небіжчиком Олександром. Може бути, що перегодом історик знайде на те певні докази, але нинї ми їх не відаємо, Навпаки, — відомо, що скоро Олександер III. оцарював, так в першій дипльоматичній звістцї, що розіслав мінїстер справ закордонних, не було виразно визначено бажання, не лити крови людської. Воно правда, — депеша мінїстра запевняла, що полїтика Росиї в відносинах до чужих держав — буде за нового царя вповнї миролюбною; але мінїстер мусів додати, що тільки обовязок боронити честь або безпешність свою — може відвернути Росию від працї коло полїтики внутрішної.

Правда, що знов і вдруге, цар в своєму коронацийному універсалї запевняв, що тримати меть ся з чужими землями полїтики миролюбної. Одначе-ж правда й те, що за ввесь час свого царювання імператор Росиї не зробив ніже єдиного ступня до таких заходів, що зробили-б війну в Европі неможливою; що визволили-б народи Европи з пекельних лабетів тої руїни, що нївечить добробит народів, спиняє поступ і зоветь ся мілїтаризмом. Ми розумїємо роззброєнє.

Сущий миротворець, в такому становищі, в якому був Олександер III. ужив би усїх заходів, щоб впевнити Европу в потребі роззброїти ся і сам би показав до того привід. Бачимо — навпаки. За увесь час царювання Олександра III. — Росия тільки те й робила, що побільшувала армію і видатки на мілїтаризм. Бачимо, що прелїмінаром державних видатків на рік 1881 на військові потреби було призначено в Росиї 239 мілїонів карбованцїв і з того часу видатки на армію і фльоту більшали і зростали річно і сего року доросли до 326 мілїонів: се-б то за 14 р. р. побільшали на 87 мілїонів; значить пересїчно видатки на мілїтаризм більшали в Росиї на 6,2 мілїони. Вже на другий рік царювання вони зразу були так підскочили в гору, що тільки загальний дефіцит держав-

ний на 80 міл. примусив поменшити військові видатки на $17\frac{1}{2}$ міліонів. Опріч того усї реформи військові за царя Олександра вели до того щоб раз-по-раз тримати величезну армію так улаштовану, нїби завтра поведуть її до бою „боронити честь і безпешність Росиї“. — Одно слово за всї 13 років бачимо що Росия річно все більш та більш зазброювала ся, знесилюючи народний добробит і раз-у-раз нагадуючи про можливість війни вона зрушала спокій цїлої Европи і примушувала останню не заплющувати очий а й собі лаштувати ся і обдирати народ над видатки задля мілїтаризму.

Вже отсе саме не сьвідчить нам про миролюбивість царя, не доводить нам огидливости єго до війни. Тим часом — коли-б Росия не зазброювала ся, так певна річ не зазброювались би і сусїдки її.

Згадаймо, що по смерти царя Олександра II. Росия лишила ся в такому доброму становищі, що нї одна з сусїдок не загрожувала їй війною; нї одна не захожувала ся на її „честь і безпешність“. Навпаки, — вони тільки стерегли ся, щоб Росия на їх не напала. — З такого становища нї Росия, нї Европа і не виходили і потім. За увесь час царювання Олександра III. — жадна з сусїдок Росиї не показала охоти нападати на Росию, а кожна з них стерегла ся, щоб Росия на неї не напала. Та жадна з сусїдок Росиї не мала, як і нинї не має і приводу нападати на Росию. Одно слово — ми не відаємо нїже єдиного факта, щоб котра з держав европейських чепляла ся до Росиї, викликуючи її воювати. Отже коли і у царя і у єго прибічників не було на думцї викликати війну, коли очевидно було, що нї одна держава не хоче і приводу не має викликати і Росию на війну, так на що Росия раз-у-раз цїлих 13 років зброїла ся? Питаємо ся вдруге: чу сущий миротворець не повинен би був роззброїти ся, або, принаймнї, не зазброювати ся більше і не лякати, а заспокоїти своїх сусїдок і цїлу Европу!

Нї; не жертволюбивість спиняли і Росию і Европу воювати!... Се було тільки та „миролюбивість“, і той „миротворець“, що прикривали собою зовсїм инче почуттє; почуттє полохливости і опаски. Отсе саме й не дало цареви нї разу за 13 р.р. піти на кого-будь війною; хоча, як бачити мемо -- в Росиї не бракувало бажання воювати. Острах не давав, здержував відвагу воювати.

Вже-ж пак і се добре. Вже й се ступінь по тій стежцї, що веде до знївечення між людьми війни, веде до згоди між людьми і до братерських межинародних відносин.

Одначе-ж, коли ми придивимо ся до тих відносин, які провинни дехто з „видатнїйших“ Росиян, нїби то й приватно, нїби то на перекір волї уряду росийського, так не можна буде не сказати, що були герци,

котрими дратували то Німеччину, то Австрию, щоб роздратувати їх так, аби вони оголосили війну Росиї.

Перш за все згадаємо, що за увесь час царювання Олександра III. панували в Росиї — так, чи инак репрезентанти славянофільства. Під кінець царювання вони трохи притихли з своїм галасом, але з самого початку царювання славянофіли занадто вже були розходили ся дратувати більше за все Австрию і Німеччину. Орґан славянофілів „Русь" під редакциєю Івана Аксакова, не тілько кликала царя „домой", себ то радила перебрати ся до Москви; не тільки вимогала цурати ся „гнилого запада", але просто таки стояла за те, що Росия повинна знівечити берлинську умову, хоч би нате треба було й воювати. Аксаков доводив, що ні що більш берлинської умови не спричинило ся тому лиху анархізма, якого зазнала Росия. Та б то умова не тільки принизила Росию, але вона сплодила і розповсюдила деморалїзацию, вона-б то „русскаго велетня повернула на знесиленого хорого і виготовила ґрунт замордованню анархістами царя".

Ще гірш буяв проти Німців відомий славянофіл єнорал Скобелєв: досить згадати его „прогулку" під вікном дома німецького посла в Петербурзї, а небавом після того его подорож до Парижу і промову его там до студентів Сербів. Він просто гукав, що найгірший ворог усіх славян — ніхто як не Німцї, і що війна з Німцями не минуча і вже вельми близька!

Треба згадати, що тодї саме міністром внут. справ в Росиї був завзятий панславіста, відомий і нинї яко голова петербурського слафяновільского товариства єнорал Іґнатієв і він не тільки не спиняв голосу „національнихъ: истинно-русскихъ" людий; а навіть не дав супротивнїй пресї висловлювати змагання проти славянофільскої аґітациї. Катков, Аксаков, Гиляров, Суворин, — що сил було цькували Німців, дратували Німеччину і Австрию і під'южували публику проти них, вимагаючи війни. — Тим часом славянофіли на чолї з Побідоносцевим і Саблєром орґанізували потайну пропаґанду панславізма і православія в Галичинї. Доказом чого став процес Наумовича, Добрянського, Маркова і инчих. Вже-ж ледві чи можна гадати, щоб про се нїчого не відав цар! Навпаки! подарований ним мілїон рублїв стоїть яко сьвідок думки супротилежної. В усякому разї — не можна, щоб в державі з таким абсолютизмом, як Росия, два міністри Іґнатієв і Побідоносцев, проводили-б таку аґітацию проти сусїдних держав, без волї царя!

Галас славянофілів — бив просто на те, щоб роздратувати Німців і викликати їх на війну з Росиєю. Найбільш бажали вони скоїти війну з Австриєю, де тодї саме йшла ворохобня в Боснї і в Герцеґовинї. І дійсне в Авсриї, як і в Німеччинї і в Росиї публїка була стревожена

і гадала, що от-от розпочнеть ся війна. Але-ж скоро Бісмарк оголосив умову р. 1879 між Німеччиною і Австриєю про случай нападу Росиї, — зараз принишкла аґітация в Росиї!... Очевидна річ, що цар зрозумів, що єго панславісти не доведуть своїм голосом ні Бісмарка ні Кальноки що оголошення війни проти Росиї; що вони ждатимуть нехай Росия оголошує проти їх війну і не злякають ся її. З другого боку неспокій о самій Росиї, а ще більш фінанси її — показали, що геть лїпше буде, коли Росия засьвідчить своє „миролюбіє"... І от р. 1884 споруджено з'їзд трох імператорів і тревога по Европі трохи втихомирила ся.

Таким чином бачимо, що до сего втихомирення провело царя не почуттє огидливости війни, не почуттє сущого, глибокого миролюбства, а єдине — острах перед спілкою Австриї і Німеччини, та перед фінансовим становищем Росиї.

Так само не „миролюбіє" царя, о тіж самі причини примусили єго поступити ся назад, коли р. 1885 – єнорал Комаров заходив ся був скоїти війну з Анґлією.

Небавом розпочала ся колотнеча в Болгариї. Вчинки, що заподіяно в Болгариї, а останними часами і в Сербії — ще сьвіжі в памяти людській і нам не треба про їх згадувати. Ми тільки мусимо спитати: чи можлива річ, щоб усї ті вчинки споружені росийськими словянофілами — стали ся без відому царя? Тодї саме, коли Гіляров-Платонов гукав про потребу швидче знївечити Туреччину; коли Іван Аксаков вимагав, щоб Росия послала військо в Болгарию, заняла Босфор; коли Катков — теж гукав про потребу вмішати ся Росиї в справи Болгариї, тодї саме московський голова (президент міста Москви), витаючи царя, висловив бажаннє, щоб Росия швидче рушила на Царгород і „водрузила" православний хрест на св. Софії. – Цар не спинив панславістичних, чи „патріотичних", бажань і небавом після того ворохобники вигнали князя Батенберґа з Болгариї, а уряд росийський дав своїх вартових, щоб провели князя під доглядом за межі Росиї... Розпочала ся потім нечувана в сьвіті аґітация Кавльбарса. За нею перегодом ворохобня в Рущуці... за нею... за нею можна мовити щоденна колотнеча в Болгариї, аж до мая 1894, коли стала ся знов нечувана, зрадлива пригода з Стамбуловим!

Не треба нам говорити про те, скільки дбали росийські панславісти, щоб баламутити в Болгариї та в Сербії і викликати війну. Одначе їм не поталанило. Скоро троїста спілка держав показувала свого кулака, панславістична аґітация притихала. Війна не скоїла ся тодї, як і потім під кінець р. 1887 і з початком р. 1888 — не тому, щоб цар того дійсне не бажав, а тому що він не хотів нападати, а волїв, щоб

напад на Росию зробили з заходу, до того-ж російські фінанси стояли тоді так паскудно, що курс рубля понизшав трохи чи не на 50% і Росия з дефіциту не виходила.

Таким чином і на сей раз не дало Росиї воювати не „миролюбіє" царя, а полохливість єго і безгрошівє державної каси. За рік чи два коли фінанси Росиї трошки полагодили ся, коли після „знаменитої" експедициї в Абисинію з козаком Ашиновим, Росия поєднала ся з Франциєю; тоді годї вже було й думати про війну з сусїдами. Довело ся воювати з холєрою, чумою, з „буптами", та з страшенним голодом. Правда почала була Росия війну з Німеччиною на ниві „таможенныхъ пошлинъ" і геть чисто програла її.

Одно слово — за увесь час царювання Олександра III. ми не бачимо ніже єдиного факта, щоб сьвідчив про певне миролюбство царя. Навпаки — усе єго царюваннє — є довга низка фактів, що не без волї єго баламутили і непокоїли Европу, примушували її разпо-раз заброювати ся, побільшувати армію і видатки військові і руйнувати побит материяльний людности. Час сего царювання є час загально-европейского мілїтаризму і руїни побиту економічного. На чолї сеї руїни і привідцею до неї був перш за все Олександер III. і репрезентанти єго „національної" полїтики. Трудно зрахувати, що більш зруйнувало-б побит економічний, що більше спинило-б поступ людський чи війна, хочби й загально-европейська, чи той мілїтаризм, що усї 13 років панував по Европі? Але запевне можна сказати, що жадна війна так би не здеморалїзувала, так би не пригнїтила житя і духа в самій Росиї, як се зробили 13½ рр. „миролюбного" царювання Олександра III.!! Ми запеклї вороги війни, але охоче-б проміняли отсї 13 рр. „мирного" життя навіть на таку війну яка відбула ся між Нїмцями і Французами. Жадна війна не спроможно-б була пустити такого глибокого корїння деморалїзациї, яке пустили 13 рр. царювання Олександра III. з єго „національною" полїтикою; жорсткого деспотизму і неволення і зубоження народів.

Б. Ж. К.

З чеського табору.*)

(Дальше).

Се, панове, моменти, на котрі я позваляю собі вказати і котрі до того ведуть, що конечно при реформі виборчої ординациї вирівняти ті нерівности, які істнують між населенєм в такий спосіб, щоби одному не діяла ся кривда на кошт другого, щоби рівне право не стало несправедливедливостю.

Се вирівнанє може настати або при помочи курий або, або при помочи плюральности голосів.

Бувший міністер Шефлє, звістний яко славний учений, котрого многі зачислюють до теоретичних социялїстів, так що годї єго уважати неприятелем народу і робітників, роздумував і писав дуже богато про сю справу, а він висказує бажанє, щоби право вибору зависїло від звержности, пропорціональности, самостійности і особистої спосібности індивідуа. Але се веде до такого роздїлу права вибору, щоби інтереси всїх верств народу будуть відповідно заступлені, так як сего й ми бажаємо.

Панове, ґраф Гогенварт, сей дуже заслужений приятель нашого народу, (дуже добре), котрий подібно задивлює ся, предложив також внесенє на зміну виборчого права, а се внесенє жадає, щоби що найменьше дві третини до трех четвертин послів до ради державної було вибираних соймами, і то соймами, зложеними на основі заступництва інтересів, отже з ґруп більшої посїлости, з торговельних і промислових палат, з громад міських, сїльских і з палат робітничих, між тим як решта послів була би вибирана на основі того загального виборчого права.

Сей спосіб вибору, хоч він не цїлком годить ся з нашим становищем, задержував би бодай по части принцип самоуправи та індивідуальности краю і сойми не були би засуджені на цїлковите мовчанє. Але, панове, сей ґраф Гогенварт може за-великий федералїст в очах поодиноких, бо певне не всїх молодочехів. Віденський кореспондент Narodni-х List-ів не потребує того всего, він гадає, що при виборах після загального рівного права голосованя Словяни добули би більшість, бо їх більше в державі та що вони тодї могли би собі ухвалювати все, що їм завгодно. Однако, панове, се ще велике питанє, чи воно було би

*) Диви „Правда“ 1895 LXXI. стор. 19—27.

так. Але припустім, що дійсно так сталось би. Тоді ся словянська більшість мусїла би вийти й при кождій иньшій справедливій виборчій реформі. (Живі притакування).

Однако до сего, панове, прилучує ся ще иньший момент: Хто нам заручить за се, що всї Словяни в радї державній будуть одного погляду, що на пр. Словінцї з Стириї і Русини з Галичини будуть голосувати за тим, щоби скріпити силу краєвих соймів, коли се може не лежить в їх інтересї. Правда, кажуть: голос народу — голос Бога. Але, панове, розглянь те ся лише в історії, як часто сей голос народу доводив до величезного нещастя. Удачно замічує Руссо́ в своїм творі Contrast social: Сам з себе хоче нарід заєдно добра, але він не все єго пізнає, єго воля іде все просто, але єго сила осуду часто не вияснена. (Так єсть!)

Multitudo semel commota modum non servat! раз порушена товпа не уміє задержати міри!

Впрочім ми не потребуємо глядати за доказами, маємо їх коло себе (Голоси: Вчерашний вибір!) Се-ж, панове, ясне, що чим глибше підемо з виборчим правом, тим більше число людий з економічно зависимих кляс а особливо робітників дістане в свої руки силу переголосувати посїдаючі і більше образовані кляси. (Так єсть!)

Не все іде так гладко, як приміром в Німеччинї, де істнує вправдї загальне право голосовання, але нема посольских диєт. І справдї, навіть там не мають з сего права великої потїхи, так само як у Франциї. Яркий доказ на се мали ми остатними часами в Бельґії, де ми бачили, що нерівність між величезною більшостю социялїстів супротив консерватистів і лїбералів могла бути лише в той спосіб нагороджена, що образованим і посїдаючим признано по два і три голоси, отже т. зв. плюральностию голосів. Колиб не се, то нинї в Бельґії були би певне взяли верх социялїсти.

Здаєть ся не потрібую додавати, що социялїстична партия сильно зорґанїзована, що іде слїпо за своїми провідниками та що вона о много скорше доходить до успіхів, як иньші партиї, бо єї сторонники сполучені в великих масах в промислових місцях та стоять заєдно в порозуміню з собою. А чи можемо, панове, ждати, щоби змагання сеї верстви погодили ся коли зі змаганнями ремісничої і рільничої верстви! Робітник жадає, щоби пожива і хлїб подешевіли, рільник, щоби міг дорожше продати своє збіже, ремісник знов, щоби лїпше збув свої вироби, а таким чином ясно, що рільник дуже зле вийшов би на тім, коли би охорона єго інтересів дістала ся в руки фабричного робітника.

Отже мусить ся на се уважати, щоби кожда верства, кожда партия найшла своє заступство, і робітники не повинні остати без парляментарного заступства, але треба в тім задержати справедливе відношеннє.

Наколи супротив того богато з наших панів говорило про чеське право державне, що єму не пошкодить, коли вибори будуть переводити ся після загального права голосовання, то я мушу сказати, що така надія, немов би державний парлямент, в котрім робітники мали би більшість, мав охоту перевести чеське право державне, так безосновна, що цілком незрозуміло, як можна єї держати ся. (Дуже добре!) Чи-ж робітники, інтернаціонали будуть піддержувати право державне? Коли робітники будуть мати більшість, то передовсім вибудують социялістичну державу скорше, як кожду иньшу, державу оперту на колєктивізмі, з виключеннєм особистої власности. (Живі оплески)

Однако, панове, і се, що тепер після ґазетних вістий предкладає ся в раді державній, іменно саме заступництво одної одинокої кляси робітників, а то сеї, що належить до каси хорих, уважаю яко невдалий поріл загального права голосовання, бо тоді богато иньших верств, на пр. всї меньші податники на селї, т. є. всї, що платять низше 5 зр. податку, майже вся молодша інтеліґенция, приватні урядники, котрих платня не виносить більше як 600 зр., купецькі помічники і т. д. не мали би права вибирати.

А таким способом, що треба назвати загальним правом голосовання?

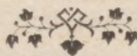
Панове, лежить менї на серці ще одна справа: Говорить ся тепер часто про те і певне, що се загальне бажаннє нашого народу, щоби між народними партиями дійшло до якогось порозуміння. Очевидно, що сего мусить бажати кождий патріот. Але так як тепер річи стоять, то перед усім єсть обовязком тих, що мають більшість, старати ся о се і порозуміннє не може ніяким способом так перевести ся, щоби одна партия піддала ся цілковито другій, лише воно мусить бути розумнє і справедливе. З молодочеської сторони говорено нам вже нераз: нехай би старочехи приступили до нашої партиї і помогли розбити коаліцию — здаєть ся, що се вже така специяльність молодочеської партиї. (Веселість). Але що помогло-б се, коли замість кількох молодочехів прийшло би до ради державної кількох старочехів? Тим не утворилось би ще більшости. Тут треба змагати до того, щоби замість теперішної коаліциї повстало яке иньше полученнє, при чім очевидно мусіло би відпасти се виключуваннє шляхти з нашого наредного товариства. Такими щирими заходами далось би певне осягнути, що коаліция розпалась би сама від себе. До того мусіли-б ми ще й иньших подібних звязий глядати і творити, а не розбивати. Я міг би, панове, ще різні річи про се навести, як ми розуміємо нашу задачу що-до інтересів свободи і культури,

Однако я позволю собі сю річ коротко так зібрати, що ми ті важні інтереси все маємо на оці:

Хочемо старати ся о переведеннє рівноправности з нашими німецькими земляками, бо наші дотеперішні спори затроюють ціле публичне життє і виходять на шкоду королїству Чехиї а не меньше і цїлій державі. Се необхідна конечність і розумне бажаннє кождого доброго патріота, щоби ми з нашими німецькими земляками дійшли до порозуміння. Вправдї зроблено пробу, а то з тими нещастними пунктациями, але ся проба не удала ся, наш нарід єї не приймив і цїлу річ не треба за нїчо більше уважати, як за невдалу пробу. Однако тодї, коли над сим нараджувано ся, казали наші молодочехи, що вони мають иньший спосіб для полагодження сеї справи, нехайже єго тепер предложать, а коли переведуть таке порозуміннє, то я буду їх роботу благословити, що їм удало ся зробити щось розумнїйшого і лїпшого як нам. (Дуже добре!)

Ми маємо панове, ще одно жизненне питаннє, а то социяльне. Я гадаю, що ми всї щиро хочемо і бажаємо вступити ся за тим, щоби відносини робітничої верстви поліпшили ся, як сего вимагає теперішний поступ цивілїзациї і сам дух християньства. Стоїмо за социяльними реформами, яких можна розумно домагати ся, а в тім взглядї не полишились ми й в Австриї позаду иньших держав. Так маємо забезпеченє від нещастних видатків, каси хорих і промислові інспекторати, котрих де инде нема, жінки і дїти стоять під охороною, щоби не нидїм фізично по фабриках, недїльний відпочинок задержує ся, а я надїю ся, що в нашім чеськім королївстві війде вже незабаром в життє проєктований нами фонд ім. цїсаря Франц-Йосифа для інвалїдів працї — однако з другої сторони нїколи не подамо руки до сего, щоби сотворити социялїстичну державу, котра не признає особистої власности (дуже добре), щоби на основі спільного посїдання всїх перевернути горі ногами теперішний спосіб продукциї, а навіть цїлу нашу суспільність.

(Конець буде).

ВІСТИ *).

З Полтавщини.

„Голодній кумі — усе хліб на умі“ — каже українська приказка. Не диво через те, що український народ тілько про одно гадає і в день і в ночі, тілько одного сподїваєть ся... Ся найулюблена гадка його, найулюблена мрія його — є земля. „На чорта мужикові воля, на біса йому усе — коли у його немає землї“ — каже він завждї. Особливо-ж виникає надїя на землю тодї, коли з'являють ся які небудь зміни з боку уряду, або хоч надія на ті зміни. З того часу, як умер Олександер III-ий, й почав царювати Микола II-ий, сподїваннє се зовсїм запанувало між нашими селянами. Ось уже сливе три місяцї, як по селах ходять ріжні чутки про землю. Кажуть, наприклад, що уряд нїби-то назначив вже по 6 (шість) плугів й по одному землеміровн на кожну волость, щоб нарізувати селянам землю.

А ось і цїле вже оповіданнє на сю тему, котре нам трапило ся чути від одного селянина.

„Задумав ото молодий цар (Микола II-ий) братись — розповідав менї сей селянин. -- Приходить до свого батька (до покійного царя значить) тай каже йому: „Хочу я тату женитись“.

„Ну-що-ж синку, як женитись, той женитись — то вже таке дїло. Нехай тебе Бог благословить, а я благословляю“.

Приїздить він тодї до молодої, (до Алїси, теперішньої цариці), а вона й каже йому: „Не хочу я за тебе заміж йти. Не хочу — бо у тебе землї немає. У вас уся земля панська, а ви самі голі. Як що дасть тобі батько землї, то тодї піду за тебе“.

Поїхав він тодї до батька, тай каже: „От так тату; не хоче за мене заміж іти. Каже, що землї у нас немає. Сказала, як що даси землю, то тодї піде“...

Поміркував, погадав старий тай згодив ся дати землї. Їде він у другий раз до молодої; коли вона йому знову: „не хочу й тепер іти за тебе. Їдь до батька, та скажи, як-що дасть тобі й усїм братам твоїм (себ-то мужикам — додав оповідач) по 7 (сїм) десятин землї (бо у вас уся земля панська), то тодї піду за тебе“.

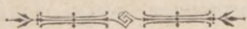
Вертаєть ся він знову до батька тай каже: „Не хоче й тепер. Каже, що як не даси по 7 (сїм) десятин й менї й усїм братам моїм, то не хоче братись зо мною. І слухати не хоче, як не по сїм десятин“.

Почув те старий тай почав міркувати.

Довго він гадав, думав, а нарештї й каже синови „Нїчого не вдїєш. Треба давати, щоб сорому не було, щоб не прийшлось їсти гарбуза — треба давати. Хай вже буде, синку, й по сїм десятин, та жени ся швидче“. От-тодї тілько й згодилась вона піти за його“.

Се оповіданнє, на наш погляд, лим варто уваги, що в йому ми знаходимо не одну тільки заяву про брак землї, але й думку селян, скільки саме потрібно їм землї, щоб жити без злиднів.

Юрко Гайденко.

Огляд полїтичний.

Австрийсько-угорська монархія. Дня 23 н. ст. сїчня с. р. зложив ся головний руський комітет виборчий. Членами єго суть посли Ради державної і Сойму краєвого: Барвінський, Вахнянин, Гаморак, Охримович і Др. Савчак; делеґати всїх трех ординариятів, крилошани: Бачинський і Туркевич та совітники консисторські: Ол. Торонський і Чапельский; коoптовані члени: проф. Грушкевич і Громницький, судия Дольницький, совітн. о. Ільницький, Др. К. Левицький, ред. Маковей і крил. Пюрко. Заступниками суть о. катех. Гузар, К. Паньківський і о. сов. Юрик. Головою комітету вибраний пос. Барвінський; заступниками голови: крил. Туркевич і Др. Савчак; секретарами: Др. К. Левицький і о. Юрик.

До сеї подїї не залишили додати коментарів в своїм родї „Галичанинъ“ і „Дѣло“. Перший назвав се союзом п. Барвінського з Митрополитом і задзвонив в дзвін „примирення“ всїх елєментів, котрі не хотять via Барвінський війти до будучого сойму! „Дѣло“, котре так завзято підперало доси т. зв. консолїдацию народовців з москвофілами, і радикалами, не хоче поки-що мирити ся з москвофілами, хоч доси всїма способами промошувало дорогу до того. Воно-ж само підпирало змагання жовківських і стрийських полїтиків, що видали оклики: не оглядаймо ся на Львів, воно підготовило роздвоєнє в „Народнїй Радї“ і її ослабленнє, а повна бездїйність сего товариства і недостача ясної проґрами (бо зазначувати невдоволеннє — се нїкого не одушевить) до останку підкопали єго значіннє і повагу. Коли отже „Дѣло“ сумнїває ся о згаданім в горі комітетї, чи він головний, то має свобідну руку, утворити такий, що на єго погляд був би головним. Ми тільки замітимо ще, що до ініциятиви в утворенню комітету сего мав таке саме право віденський клюб руський, як в р. 1890 соймовий клюб в утворенню комітету до виборів в раду державну, а се тим більше, позаяк клюб сой-

мовий руський зовсім здезорґанізований і не має ніякої одноцільної і ясної проґрами політичної.

Сойм галицький поки що мало проявляє життя. Др. Окуневський подав внесеннє о заснованнє утраквістичної семинарії учительської мужеської в Коломиї або Городенці, п. Барвінський інтерпеляцию в справі економічної нужди і еміґрацийного руху селян, Др. Антоневич в справі непошанування руських сьвят і т. д. Полагоджено прихильно внесеннє п. Барвінського о утвореннє руської ґімназиї в Перемишлї з дотепер істнуючих там кляс паралельних і проєкт закона про закладаннє і удержуваннє шкіл народних і виділових. Тільки проєкт закона змінюючий деякі постанови давнїйші про ради шкільні місцеві викликав живійшу дебату. Сей проєкт був консеквентним наслїдком закона з 24 цьвітня 1894, котрим потягнено обшари двірські до рівних престаций шкільних з громадами. Отже після теперішного проєкту має в радї шк. місцевій бути репрезентований також окрім заступників церкви, школи і громади також обшар двірський і виділ ради повітової. Опозицийний посол Др. Окуневський впевняв, що новим законом вносить ся в школу небезпечного духа політичного, коли тимчасом п. Телїшевський дійшов до такого виводу, що новим законом так обмежено власть ради шк. місцевої, що вона остаєть ся лише на папері (радам шк. місц. не признає ся права педаґоґічно дидактичного догляду шкіл), а Др. Антоневич вирахував, що між репрезентантами в радї шк. місцевій не буде місця для заступників громад, хоча новий закон виразно означує, що репрезентантів громад має бути в радї шк. місц. найменше 2, найбільше 7 (в давнїйшім законї було найбільше 5). При сїй нагодї наговорив Др. Антоневич, як звичайно, всяких нїсенїтниць про фонетику, що вона можлива хиба між дикими н. пр. Австральскими неґрами, а не між цивілїзованими народами. П. Барвінський виказав суперечність між виводами Дра Окуневського і Телїшевського, бо наколи ради шк. місцеві лише на папері, то й нема чого бояти ся того духа політичного, про якого згадував Др. Окуневський. Обмеження автономії ради шк. місцевих не добачає п. Барвінський, позаяк новий закон головно в тім ріжнить ся від давного, що рада шк. місцева, котра не проявляє нїякої дїяльности, може бути розвязана, проти чого можна рекурсувати, а дальше позаяк не признано їм догляду педаґ. дидактичного в школї. Окрім того дав п. Барвінський відправу Дру Антоневичу за єго монструальні виводи про фонетику. Опозиция вийшла головно з недокладного зрозуміння сего закона і опоненти від богатьох своїх висказів і поправок по поясненях президента ради шк. кр. або референта відтак відступали.

Дебату над сим законом закінчено 28 н. ст. а при §. 16 ім. коли палата не приняла поправки Дра Окуневського, щоби пропустити поста-

нову: „Рада шк. окр. може для вируки предсідателя заіменувати з посеред членів Ради шкільної місцевої окремого надзорця і єму поручити веденє касовости і рахунків, виконуванє заряджень Ради шк. місцевої, як і періодичне звідуваннє школи“ — заявив Др. Окуневський, що руські посли усувають ся від дальшої дискусиї, позаяк ні одна поправка не дізнала підпори з сторони польскої. Потім вийшло з салї кількох руських послів. „Дѣло“, котре від довшого часу систематично воює неправдою проти п. Барвінського, додає в сковбках (п. Барвѣньскій оставъ ся), коли тимчасом остав ся і Др. Савчак! Такі файерверки нікого анї не налякають, анї не переконають, а хиба осьмішають самих аранжерів, котрі, на муху ладять гарматний набій! Сецесіоністи відотхнувши холодним воздухом на коритари, очуняли з свого згороїження і по кількох хвилях вернули до салї.

В соймах тирольскім і форальберськім стрічає мовеля про оборону краєву завзяту опозицию між клерикалами, котрі хотїли-б задержати давні свої привилеї і супротивляють ся переведенню одноцільности в устрою військовім держави.

В ческім соймі п. Крамарж вніс зміну ординациї виборчої з домаганнєм, щоби намісник був одвічальний перед соймом, а Вашатий домагав ся заведення московської мови яко предмету обовязкового в школах середних. Вельми заохочуючий приклад для наших москвофільских послів, коли-б була лише відвага!

В долїшноавстрийськім соймі ведуть завзяту борбу антисеміти з лїбералами, щоби перевести зміну виборчої ординациї соймової, котра-б ослабила вплив лїбералів. В моравськім соймі п. Фандрлік подав внесеннє на зміну ординациї виборчої на основі загального, рівного і безпосередного права голосовання. І в шлезкім соймі появило ся внесеннє про зміну ординациї виборчої. В горішноавстрийськім соймі поставлено внесеннє з сторони лїберальної меншости, щоби була утворена нова курия виборча, до котрої війшли би всї повнолїтні горожани, що доси не належать до иньших курій. В каринтийськім і дальматинськім соймах підношено жалоби на кривди людности славянської. Лише в соймі зальцбурськім відбувають ся спокійно засїдання і посли можуть весь час обернути на економічні справи краю.

Сойм істрийський розвязано і розписано нові вибори.

Нове мінїстерство угорське Банфі взяло керму в свої руки, а голова єго представив ся в лїберальнім клюбі воєвничим мінїстром. Безглядність в справах получена в нїм з демократичною шорсткостю форми не віщують єму довгого життя. Справи в угорськім парляментї замотують ся щораз більше, як се проявило ся при виборі нового президента палати посольскої. Стоячі на державно-правній основі 1867 р.

партиї не могли погодити ся навіть при такій справі, як вибор президента, чи-ж можна сподівати ся, щоб була можлива згода при рішенню важнійших справ? !

Заграниця. По московських ґазетах появляють ся чутки, що незабаром будуть переглядати закон про чужоземну цензуру і що будуть дозволені в Росию часописи з Галичини і Буковини та иньших земель славянських. Про сю справу подає „Юридическая Ґазета" от яку звістку:

„Часописи звіщають, що заходом управи при міністерстві внутрішних справ буде утворена комісия, котрій буде поручений перегляд правил чужосторонної цензури, при чім предкладаєть ся призволити виписку в Росию журналів і часописий, видаваних в Галичині, Буковині ї взагалї в усїх землях славянських. Крім того предкладаєть ся взагалї пільга в цензурі всїх присиланих зза границї часописий (дозволених). До сеї комісиї окрім репрезентантів цензурного уряду, війдуть репрезентанти майже всїх міністерств, а також Академії Наук, декілька професорів університету, Медичної Академії, фільольоґічного Інститута і ин. висших наукових інституций, а також репрезентанти преси (від редакций часописий і журналів, видаваних в Росиї на московській і иньших мовах). Всї наші посли, акредитовані при чужосторонних правительствах, будуть запитані, які, на їх думку, часописи і журнали, видавані за границею, підлягають переглядови в Росиї, позаяк предкладаєть ся дозволити висилку в Росию більших полїтичних часописий і научних журналів без цензурного перегляду".

Сю звістку записуємо з дневникарського обовязку, хоч не манимо ся надією, що се принесе пільгу для „Зорі", „Учителя" і „Дзвінка". (котрі по думцї петербурського уряду ведуть на Україні — eine unerwünschte Propaganda! — особливо Дзвінок'! Сьміх і сором — Ред.) Амбасадори российскі певно рекомендуватимуть Галичанина, Бесїду, Православную Буковину, Narodni Listy і ін. москвофільскі часописи і будуть величати ся перед Европою великою свободою цензури!

Перенесеннє кн. Лобанова з віденської амбасади до Берлїна викликало щирий жаль в дипльоматичних сферах віденських. Лобанов був горячим заступником мирної полїтики, він чимало причинив ся до відкликання відомого ґенерала Кавльбарса з Софії, симпатизував усе з Ґірсом і головно заходами їх обидвох повело ся приборкати воєвничу партию в Петербурзї. Тепер же умер Ґірс по довгій недузї.

Нїмецький парлямент ухвалив знесеннє антиєзуїцького закона. Тепер має канцлєр Гогенльоге важке оружє в руках, коли розходити меть ся о переведеннє трудних справ полїтичних.

Францня сподївала ся нового мінїстерства а дістала нового президента. Казімір Періє уступив задля напастий преси, а, так сказати-б, через ніч заняв єго місце Фелїкс Фор. Уступленнєм своїм допоміг Періє до тріюмфу монархістам, бо мимохіть насуває ть ся питаннє, чи порадна така форма державна, де голова держави зовсїм безборонний проти напастий і особистої зневаги. Новий президент немає вправдї особистих хиб попередника, але чи й він устоїть проти напору скрайних радикалів? Францня має отже безнастанні крізи в перспективі. Чи-ж мало се бути віщованнєм социялїстичної републики? Социялїзм не дав ще критики практичного ума, позитивної а не утопійної форми державної.

В Італії відрочено а відтак розвязано парлямент і розписано нові вибори. Годї наперед сказати, який буде вислїдок нових виборів. Одначе в Італії більше як в иньших державах може правительство сильно впливати на вибори, бо опозиция зложена з ріжнородних елєментів. Побіда Кріспі єсть отже правдоподібна.

Фінансові клопоти Грециї, викликані її великодержавними змаганями, довели там також до розрухів і крізи мінїстерської.

Японцї ведуть дальше війну і вимагають від Китайців великих коштів, щоб відтак у себе завести золоту валюту. Однак трудно, щоби европейські держави згодили ся на такі пересадні домагання Японців. Третїй корпус японській посуває ть ся в напрямі порту Вей-гей-вей, ще важнійшого як порт Артур. Коли Японцї дістануть єго в свої руки, матимуть вже цїлий північно-східний Китай.

ЗМІСТ:

ВІДОЗВА.

Серед трудних обставин витревали ми шість літ на своїм становищі, змагаючи до збогачення українсько-руського письменства як і до прояснення національно-політичного сьвітогляду серед нашої суспільности і наших сусїдів. Однак чим частїйша обміна гадок, тим успішнїйше може наш вістник сповняти свою трудну задачу. Тому вважаючи на численні домагання наших земляків, щоб вістник наш міг частїйше виходити, рішились ми замість місячними випусками видавати наш вістник **двічи в місяць** 3/15 і 15/30 кожного місяця, раз $2^1/_2$, раз 2 аркуші а щоб і менше засібним землякам дати спроможність користувати з него, установляємо передплату річну на 4 р. а. в., піврічну на 2 р. в. а., чверть́річну на 1 р. в. а.; для заграницї річно 10 р. а. в. (або 8 руб.), піврічно 5 р. а. в. (або 4 руб.)

При тім просимо наших земляків, щоб подавали замітки і вісти з усїх сторін України-Руси про побут, національно-культурні і суспільні відносини українсько-руського народу, щоб наш вістник був найповнїйшою сучасною лїтописю нашого національно-культурного і суспільного життя.

Проґрама нашого вістника остане та сама як досї. Окрім сего подаватимемо правильно вісти про рух і розвиток наших товариств народних як і огляд полїтичний австрійсько-угорської монархії і заграницї.

Просимо-ж всїх прихильників наших, непохитних народовцїв, щоб для ідеї, яку заступає наш вістник, приєднували як найширші кружки нашої суспільности і тим допомагали нам сповнити нашу патріотичну задачу.

Пренумерату просимо пересилати переказом до адміністрациї „Правди“ у Львові ч. 8, ул. Академична.

Редакция „Правди“.

Видає і за редакцию одвічає: **Антін Березинський.**

З друкарнї Наукового Товариства імени Шевченка під зарядом К. Беднарського.